

LITERARNOPREVODNE IZMENJAVE Z ARABŠČINO IN PERZIJSČINO

Amalija Maček
Univerza v Ljubljani

1 Uvod

Že samo dejstvo, da dva kulturnozgodovinsko sicer povezana, a jezikovno ne sorodna jezika s številnimi regionalnimi različicami in bogato literarno tradicijo obravnavamo skupaj, kaže na marginalno pozicijo prevajanja iz arabskega in perzijskega jezika pri nas. Ena od značilnosti zahodnega orientalizma po Edwardu Saidu je prav obravnavanje Bližnjega vzhoda kot homogene celote, kar dejansko ni. Said tudi zapiše, da Bližnji vzhod ni ločen ali pretirano oddaljen od Evrope, temveč gre za »imaginarno geografijo« (Said 1985, 90). Ta prostor tudi v zgodovini slovenskega prevajanja predstavlja slepo pego, ki je posledica usmerjenosti na Zahod, dominantne vloge nemškega jezika v preteklosti in angleškega jezika v sodobnih tokovih književnega prevajanja ter pomanjkanja poznavalcev arabske in perzijske književnosti. Izbor prevedenih del pogosto temelji na naključju oz. biografskih okoliščinah prevajalcev. Značilno je posredno prevajanje, predvsem ko gre za klasična dela arabske filozofije ali staroperzijskega pesništva. V sodobnem času je treba upoštevati, da so številni avtorji in avtorice s tega območja pobegnili na Zahod in pišejo v francoskem oz. katerem drugem jeziku.

Prispevek bo zgodovino prevajanja iz arabskega in perzijskega jezika v slovenščino umestil v teoretski okvir orientalizma, ki tendira k temu, da Drugega vselej vidi v njegovi (domnevno veličastni) preteklosti, ki jo dojema kot del lastne preteklosti (prim. Stangl 2004, 199: »v tujem prepoznavamo podobe lastne preteklosti«), le redko pa upošteva sodobno družbeno stvarnost. Celoten konstrukt Orienta je »tesneje povezan z zahodno ideologijo kot vzhodno geografijo« (Kontje 2007, 12) in »z vzpostavitevijo orientalskega 'Drugega' konstituirata in stabilizira evropsko identiteto« (Polaschegg 2007, 53) kot nekaj superiornega. Slovenija kot država brez kolonialne preteklosti v recepciji bližnjevzhodne

književnosti ne kaže neke načelne vzvišenosti, žal pa veliko mero nepoznavanja, čeprav so v času Jugoslavije in gibanja neuvrščениh obstajali številni stiki z arabskim svetom. Ta nam ne bi smel biti tuj, saj se marsikateri orientalistični kliše pripisuje tudi Balkanu (Fleming 2009). Nenazadnje pa bi lahko roman *Alamut* slovenskega pisatelja Vladimirja Bartola brali kot čitanko orientalizma. Če upoštevamo še delovanje slovenskega arhitekta Antona Laščaka (1856–1946) v Egiptu ter pojav t. i. aleksandrink, lahko ugotovimo, da nam zgodovinsko gledano vsaj Egipt sploh ni tako tuj.

2 Zgodovina prevodnih tokov iz arabske in perzijske literature v slovenščino in obratno

V preteklosti je recepcija bližnjevzhodne književnosti na območju sedanje Slovenije potekala prek francoščine in nemščine. V 20. stoletju je slovensko bralstvo poezijo in filozofijo Bližnjega Vzhoda pogosto spremljalo prek številnih srbskih ali hrvaških prevodov. V dvajsetih letih se že prevajajo pravljice iz *Tisoč in ene noči*. Leta 1962 zasledimo prevod *Perzijskih pravljic* Jožeta Dolenca, ki je izšel v zbirki Zlata ptica založbe Mladinska knjiga in vključuje tudi odlomek iz narodnega epa *Šahname* (Knjiga kraljev) avtorja Abu'l-Kasim Firduzija ter zanimivo uvodno študijo, v kateri prevajalec pojasnjuje indijsko-perzijsko tradicijo pripovedništva. V osemdesetih letih 20. stoletja lahko opazimo okrepljeno prisotnost arabskih in afriških romanov v zbirki Most Pomurske založbe, ki jo je urejal Jože Hradil in si prizadeval, da bi odkril pomembna dela z območja neuvrščениh držav, pozneje pa tudi širše. Omenimo lahko dela avtorjev, kot so al-Tayyib Salih, Sami Bindari in Abelhamid Benhadouga v prevodih Maje Kraigher, Alenke Stanič, Alenke Moder Saje in Janka Modra (izšla med 1982 in 1984). Pogosto so naslove predlagali prevajalci, ki so nanje naleteli naključno. Romani so se prevajali posredno iz angleškega ali francoskega jezika, ki je bil občasno celo izvorni jezik.

Po osamosvojitvi Slovenije je prišlo do prvih neposrednih prevodov iz arabskega jezika, za kar sta zaslužna zakonca Margit Podvornik Alhady in Mohsen Alhady ter nekoliko pozneje tudi Barbara Skubic. Arabska književnost je sedaj prisotna tako v otroških revijah, kot je *Ciciban*, arabska poezija v številnih literarnih revijah, *Literatura*, *Apokalipsa* in *Poetikon*. Med prevodi poezije naj omenimo antologijski izbor *Moderna arabska lirika*, ki je v prevodu zakoncev Alhady izšel v zbirki Aleph Centra za slovensko književnost leta 2006, ali *Zrcala odsotnosti* Faraja Bayrakdarja pri Beletrini leta 2016 ter izbor poezije priznanega palestinskega pesnika Mahmuda Darwisha ali Darviša z naslovom *Opisovanje oblakov* pri Mladinski knjigi leta 2014, obe knjigi v prevodu Barbare Skubic. Prevladujejo prevodi romanov, ki pogosto izhajajo pri večjih založbah, vsekakor pa izstopa zbirka Kaif založbe *cf, ki ciljno predstavlja odlično prevedena bližnjevzhodna in afriška dela, če omenimo samo nobelovca Najiba ali Naguiba Mahfuzza s *Kairsko trilogijo*, Waguiha Ghalija s *Pivom v biljardnici* (izvirnik v angleščini) ali Ala Aswanija z *Jakubijanovo hišo*, vse knjige

v prevodu Barbare Skubic. Redno za prevode bližnjevzhodne in afriške književnosti skrbi tudi založba Sanje. Pri založbi KUD Logos je izšlo nekaj strokovnih prevodov klasičnih mistično-filozofskih del, kot sta *Razlagalec hrepenenj* Ibn Arabija iz leta 2014 in *Živi sin budnega* Ibn Tufayla iz leta 2016. Pod prevode sta se podpisala Neda Thaler in Sami Al-Dagstani, objavljen je tudi arabski izvirnik. Številna dela spoznavamo s precejšnjim časovnim zamikom glede na izid izvirnika, razveseljivo pa je, da se občasno prevaja tudi sodobne avtorice in avtorje (npr. Jokha oz. Džoha Alharthi 2021). Med večje mejnike sodi tudi prvi celovit in neposredni prevod *Tisoč in ene noči*, ki ga pripravljata zakonca Alhady.

Prevodi perzijske književnosti in filozofije ostajajo zazrti v preteklost. Prevladujejo pripovedke in poezija, kjer (žal še vedno posredni) prevodi izhajajo pri manjših založbah (Omar Hajam pri založbi Amalietti 2001, Hafis pri zavodu Center za duhovno kulturo leta 2003 v posrednem prevodu iz angleškega jezika, sufijski pesnik Rumi pa je v več ponatisih izšel pri grafičnem studiju Zenit). Sodobna perzijska književnost za slovenske bralce ostaja neznanka.

Ker številni avtorji pišejo v drugih jezikih, izhajajo pa iz arabskega sveta in obravnavajo tamkajšnjo problematiko, bi bilo treba upoštevati tudi prevode avtoric in avtorjev, kot so Assia Djebar, Daoud Kamel, Tahar Ben Jelloun, Hishar Matar ali Négar Djevadi. Nekateri avtorji, ki že dolgo živijo v evropskem eksilu, zelo nostalgичno gledajo na Bližnji Vzhod in se včasih tudi sami gibljejo po robu orientalističnih klišejev (npr. Khalil Gibran, ki je pisal v angleščini in arabščini in ki ga kot pripadnika krščanske ločine pogosto izdajajo katoliške verske založbe, iz arabščine pa ga je prevajal Talal Hadi; podobno orientalistično piše tudi Rafik Schami v nemškem jeziku).

V arabski jezik je bilo prevedeno zelo majhno število del slovenskih avtorjev. Po statistiki JAK (JAK 2022) ima največ del prevedenih Evald Flisar, čigar drame so bile v Egiptu tudi uprizorjene, sledi pesnik Brane Mozetič, prisotni so še Suzana Tratnik, Drago Jančar, Maja Gal Štromar z monodramo, Goran Vojnović ter izbor poezije od Srečka Kosovela do Maje Vidmar, ki sta ga prevedla zakonca Alhady. JAK podpira tudi posredne prevode v arabski jezik in ob tem upošteva prevajalčeve izkušnje na področju prevajanja iz angleškega v arabski jezik. Vlog za prevode v perzijski jezik doslej še ni bilo. Morda lahko upamo, da se bo s povečanjem števila oseb arabskih in perzijskih/iranskih korenin v Sloveniji sčasoma izoblikovala nova generacija dvojezičnih prevajalk in prevajalcev, ki bodo lahko zagotavljali kakovostne književne prevode v obe smeri.

Leta 2016 je veliko pozornosti vzbudila glasbena priredba 7. kitice Prešernove *Zdravljice* v arabskem prevodu Mohsena Alhadyja in glasbeni priredbi in izvedbi Alija R. Tala, orientalistično negativne komentarje lahko zasledimo pod posnetkom (Youtube 2016). Leta 2022 je bilo izvedeno simfonično glasbeno delo skupine Laibach z naslovom »Alamut«, pri katerem so sodelovali z iranskimi skladatelji in glasbeniki (Laibach 2022). Navajajo, da je *Alamut* preveden v arabski in perzijski jezik, vendar je tu verjetno šlo za posredni prevod iz francoskega jezika, saj je imela francoska založba dolga leta pravice za

posredovanje tega literarnega dela po vsem svetu. Na podlagi analize Stane Anželj, ki je v svoji diplomski nalogi na Oddelku za prevajalstvo odkrila številne pomanjkljivosti francoskega prevoda, je založba Sanje pravice lahko pridobila nazaj (Anželj 2008).

3 Žanri, ki se prevajajo

Med prevodi iz perzijskega jezika prevladuje pripovedništvo in poezija, v recepciji pa prevladuje (novodobno) poduhovljeno razumevanje te poezije. Natančen seznam prevodov iz arabskega jezika od osamosvojitve do leta 2010 je naredila Barbara Skubic. Od tedaj do danes so izšli prevodi približno štirih pesniških zbirk in okrog desetih romanov, nov prevod Korana in integralni prevod *Tisoč in ene noči*, ki je še v delu. Prevodi iz arabskega jezika segajo od srednjeveških mistično-filozofskih spisov pa vse do revijalnih izborov poezije še živčih avtoric in avtorjev. Po številu prevedenih naslovov iz arabščine prevladujejo romani z družbeno problematiko, pa naj bodo zgodovinski ali sodobni. Pri izbiri, spremnih besedilih in grafični zasnovi del je občasno mogoče opaziti pridih orientalizma ali vsaj pojmovanja prevajanja in izdajanja teh del kot pomembnega, višjega poslanstva. V predgovoru prevoda Hafisove lirike lahko glede pristopa angleškega prevajalca Daniela Ladinskega in slovenske prevajalke Barbare Škoberne preberemo: »V uvodu v svojo pesniško zbirko 'The Subject Tonight Is Love' (Nocoj bo govora o ljubezni) pravi, da je poskušal v svojih prevodih naslikati portret Hafisa kot v mozaiku in tako predstaviti celotno paleto njegovih obrazov, da bi bil bleščeči božji obraz otipljiv za naše čute. Tej zahtevni nalogi je sledila tudi prevajalka knjige, ki jo držite v rokah« (Hafis 2003, XXII).

Med žanri pri obeh jezikih izstopajo tudi pravljice, ki še dodatno konstituirajo Orient kot eksotični imaginarni prostor. Posebno mesto pripada prevodu osrednjega islamskega religioznega besedila Korana. Občasno se prevajajo tudi humanistična dela, na primer Ibn Khaldoun *Muqadima* iz 14. stoletja (Krtina 2009, prevedla Nina Svetlič). Zelo malo je gledaliških prevodov, v zadnjem času je verjetno najbolj izstopala uprizoritev drame *Vsi ptice* francosko pišočega libanonsko-kanadskega dramatika Wajdija Mouawada v prevodu Naceta Focka in režiji Ivica Buljana (Mini Teater 2020).

4 Pomembni avtorji in večkrat prevedena dela

Iz arabskega in perzijskega jezika se v slovenščino prevajajo predvsem temeljna dela, tako da bi lahko rekli, da so vsi prevedeni avtorji izredno pomembni, izbrali pa smo le nekatere, pri katerih je še posebej vidna prevodna in medkulturna problematika.

Hafis (tudi Hafez)

Zanimiv je posredni vpliv prevodov najpomembnejšega perzijskega pesnika Hafisa (14. stol.) na razvoj slovenske lirike. V letih 1812 in 1813 je Joseph von Hammer Purgstall prevedel posthumno zbirko Hafisovih pesmi *Divan*, leta 1818 Goethe napiše prvi osnutek svojega *Zahodno-vzhodnega divana* (dopolnjen 1827) ter ga sprva poimenuje *Gedichte an Hafis* [Pesmi za Hafisa]. S to zbirko v evropsko liriko uvede pesniško obliko gazele, ki jo je preko Goetheja, Rückerta, Platena in Hermannsthala spoznal tudi France Prešeren in že leta 1832 objavil svoj cikel sedmih pesmi z naslovom *Gazele*. Ne gre za prevod, nedvomno pa za medjezikovni prenos pesniške oblike in motivike. Leta 1861 je Hafisove pesmi prek nemščine prosto prepesnil Jovan Jovanović Zmaj, kar je bil prvi prevod kateregakoli perzijskega literarnega dela na območju zahodnega Balkana (Drkić 2021, 537 sl.). Sledili so številni prevodi v jezike te regije, recepcija pa se je prevesila od pogleda na Hafisa kot hedonističnega pesnika vina in dvorjenja, ki je prevladovala ob prelomu iz 19. v 20. stoletje, k bolj metafizičnim interpretacijam (prav tam), ki so tudi bliže izvornemu dojemanju perzijske lirike, ki ljubezensko ekstazo v opoju vina dojema kot metaforo metafizičnega izkustva.

Temu trendu se s precejšnjim časovnim zamikom pridružuje posredni prevod Barbare Škoberne pod naslovom *Zapleši z menoj*, ki je izšel leta 2003 pri Centru za duhovno kulturo. Kljub poudarjanju metafizične razsežnosti Hafisove poezije prevod vključuje humorne, igrive, pa tudi družbenokritične osti izvirnika. Orientalistični kliše divjega, neukročnega Orienta nakazuje le podnaslov: *108 divje sladkih pesmi sufijskega mojstra*. Naslovnica bližnjevzhodno orientalsko estetiko nadomešča z daljnovzhodno (nekakšen japonski simbol), to poenotenje Bližnjega in Daljnega Vzhoda pa je pogost pojav orientalizma. Slovenski bralci so knjigo sprejeli navdušeno, o čemer priča več kot 10 ponatisov. Knjige ne berejo v kontekstu islamske kulturne tradicije, temveč kot (nadverski) mistični spis, ki je nadvse aktualen tudi še v 21. stoletju. Povečano zanimanje izpričuje tudi diplomsko delo Barbare Delin na Univerzi v Mariboru iz leta 2005 z naslovom *Hafisova sufijska poezija*.

Rumi

Podoben primer je Hafisov predhodnik in vzornik iz 13. stoletja, perzijski pesnik in sufijski mistik Rumi z območja današnjega Afganistana, ki je bil sicer naklonjen heterodoksnemu pristopu in se je zavzemal za islam kot religijo ljubezni v sožitju s krščanstvom in judovsko vero, pa vendar je bil goreč musliman in je v svojih verzih pogosto parafraziral Koran, česar zahodni bralci in prevajalci ne prepoznavajo. V prevodu Colemana Barksa, ki je priznal, da je namenoma izpustil vse reference na Koran, ohranil pa je biblijske reference, ki so mu bile blizu, je Rumi v ZDA postal kulturni avtor gibanja *new age*, pogosto se nanj sklicujejo zvezdniki, kot so Oprah, Madonna itd. O tem in o prilaščanju

besedil ob sočasnem ignoriranju ali celo demoniziranju kulturnega in verskega ozadja piše Ali Rozina v reviji *New Yorker* (Rozina 2017), ki navaja trditev znanstvenika Omarja Safija z univerze Duke University, da so v angleško govorečem svetu sufijske mistike že v viktorijanskem času obravnavali ločeno od muslimanske vere.

Vse to navajamo, ker se Rumi tudi v Sloveniji obravnava povsem ločeno od islama in se uvršča v sklop novodobnih duhovnih iskanj. Rumi je izšel v nekaj prevodih iz angleškega jezika in to pri manjših založbah, kot sta grafični studio Zenit ali založba Konto. Prevajanje ob pomanjkanju neposrednih prevajalcev žal lahko vodi do zamolčanja bistvenih razsežnosti izvornega besedila.

Tisoč in ena noč

Zbirka pravljic naj bi nastala na podlagi zbirke perzijskih pripovedk (pogosto indijskega izvora), ki je zdaj izgubljena, so jo pa okrog leta 800 prevedli v arabski jezik. Naslov *Tisoč in ena noč* je prvič izpričan v 12. stoletju. Dokončni izbor zgodb naj bi se oblikoval nekje med 14. in 16. stoletjem. Evropa je pripovedke spoznala prek francoskega prevoda Antoineta Gallanda iz let 1704 do 1717, ki je zgodbe prevajal iz arabskega rokopisa in ustnega izročila, a jih je prilagodil francoskemu okusu tedanjega časa. Francoski orientalist Petis de la Croix je v letih 1710–1712 izdal zbirko pod naslovom *Le mille et un jour* [Tisoč in en dan]. V istem času je bilo delo prevedeno tudi v angleščino. Pregled slovenskih prevodov najdemo v članku Margit Podvornik Alhady (1998). Prvi prevod v slovenščino smo prejeli v letih od 1880 do 1891, ko je Lipe Haderlap na podlagi dunajske izdaje Habichta, Hagena in Schalla (1827 po francoski predlogi) v enajstih zvezkih prevedel več kot tri tisoč strani »pravljic iz jutrovih dežel«, pri katerih pa je pri slovenjenju arabskih imen pogosto posegal po splošnoslovanskih imenih oz. fantazijskih imenih (Krasnobor, Trpimir itd., prim. Alhady 1998, 54), Šeherezada se pri njem imenuje Lunica, Sindbad pa Jadroslav (prav tam, 55).

Med številnimi slovenskimi izdajami najdemo knjigo *Šopek pravljic z Jutrovega* iz leta 1924 ter v ponatisu *Zbirka pravljic z Jutrovega*, ki jo je leta 1929 izdala Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Mladinska knjiga je leta 1953 izdala izbor pravljic prevajalca Vladimirja Kralja, ki je bil večkrat ponatisnjen. Temu so sledile številne izdaje, nekatere brez okvirne Šeherezadine zgodbe, včasih celo samo posamezne zgodbe. Leta 2022 je Mladinska knjiga izdala bogato ilustriran ponatis izdaje *Tisoč in ene noči* iz leta 2010 na več kot 500 straneh, vendar natančnejših podatkov o prevajalcih ni. V bibliofilski izdaji bomo v roku treh let (od 2021 do 2023) v slovenščini prejeli prvi integralni prevod iz arabščine prevajalcev Margit Podvornik Alhady in Mohsena Alhadyja. S tem se po angleščini, nemščini in ruščini uvrščamo na četrto mesto med jeziki, v katerih bo dostopna najboljširnejša verzija besedila (Kalkuta II.), ki skupno obsega več kot 2.400 strani (prim. Alhady 2022).

Kairska trilogija Najiba Mahfouza

Epohalni prerez egiptovske družbe v prvi polovici 20. stoletja na primeru treh ulic in treh generacij je osrednje delo nobelovca Najiba Mahfouza (1911–2006). Delo zajema romane *Pot med palačama* (1956), *Palača poželenja* (1957) in *Cukrarska ulica* (1957). Avtor je Nobelovo nagrado prejel leta 1988, v srbsčino je bilo delo prevedeno že leta 1989, v slovenščini pa smo trilogijo v odličnem prevodu Barbare Skubic dobili v zbirki Kaif založbe *cf med letoma 2005 in 2007. Že samo prvi del obsega več kot 500 strani. Leta 2020 je založba izdala osvežen prevod prvega dela z dopoljenim spremnim pojmovnikom. Gre za temeljno delo sodobne arabske književnosti in za izjemen in nagrajen prevajalski dosežek, tudi z vidika prevajanja kot medkulturnega posredovanja. Prevajalka je bivala v Egiptu, kar vpliva na njen izbor prevajanih del.

Koran (tudi Kur'an)

Koran je knjiga, ki z verskega vidika ne velja za literarno delo, je pa besedilo visoke literarne vrednosti (Neuwirth 2010), zato ga uvrščamo v pričujoči prispevek. Ustno izročilo temeljnih islamskih nauk je bilo zapisano relativno pozno, tako da obstajajo različni fragmenti in rokopisni viri, ki jih analizira največji nemški znanstveni projekt, imenovan Corpus Coranicum (Corpus 2022).

Koran so najprej prevedli v perzijski in nato grški jezik, za nadaljnje prevode v nemščino, nizozemščino itd. pa je bil merodajen prvi latinski prevod iz leta 1143, ki izvira iz današnje Španije, avtorja prevoda pa naj bi bila Anglež Robert Ketton in Hermanus Dalmata ali Hermannus de Carinthia, ki naj bi bil po rodu Slovenec (Porić 2014). Ta prevod naj bi bil sovražno nastrojen proti islamu in naj bi potvarjal nekatera mesta v besedilu, kot je zapisala Margit Podvornik Alhady, ki že v svojem prispevku iz leta 1994 poda pregled prevodov Korana v nekatere večje zahodnoevropske jezike in nakaže temeljne probleme pri prevajanju tega besedila v slovenščino.

V Sloveniji so že prej obstajali poskusi prevodov Korana ali vsaj odlomkov, med katerimi je prevod 81. sure izpod peresa prevajalke in pesnice Barbare Hočevar Balon (tedaj Arayn), ki se je opirala na angleški prevod in arabski izvirnik, sura pa je bila – povsem v neskladju z islamsko teološko in literarnovedno doktrino – umeščena v zbirko *Stara orientalska lirika* (DZS 1991) kot edini primer stare arabske lirike, kar odlomek verskega besedila ni (prim. Alhady 2002, 315). Danes imamo na voljo en delni in tri celotne prevode Korana ali Kur'ana, ki jih je Islamska skupnost načeloma pozdravila, a jih ni priznala kot uradno besedilo svojih obredov. Nevzet Porić v svojem prispevku to povečano zanimanje za islam pripisuje dogodkom 11. septembra 2001 in večji medijski prisotnosti oz. gonji proti islamu (Porić 2018, 169). Pod naslovom *Koran o Koranu, Bogu, islamu* je leta 2003 pri Cankarjevi založbi izšel prevod odlomkov, natančneje 571 ajetov

izpod peresa Nine Svetlič, ki je prevajala neposredno iz arabskega jezika ob upoštevanju bosanskih prevodov. Knjiga vsebuje tudi uvodno besedilo Marka Kerševana, ki se Islamski skupnosti zdi »odlično in objektivno« (Porić 2018, 172).

Na voljo imamo tudi prevod Klemna Jelinčiča iz leta 2003, ki je izšel pri založbi Atilova knjiga in je bil narejen na podlagi bosanskega prevoda Enesa Karića in ruskih prevodov. Prevod Erika Majarona iz leta 2005 pri založbi Učila International je bil verjetno narejen po bosanskem prevodu Besima Korkuta in ne omenja imena Alah oz. Allah, temveč uporablja izraze Bog, Gospodar, Gospod, kar pojasni v opombi (Porić 2018, 180). Nazadnje pa je tu (med zadnjimi v Evropi) še prvi integralni prevod iz arabskega izvirnika izpod peresa Mohsena in Margit Podvornik Alhady iz leta 2014. Razvnela se je javna diskusija, v kateri je Islamska skupnost poudarila, da Korana ne more prevajati prevajalec brez ustreznega teološkega znanja in poznavanja bogatega verskega jezika, torej stare arabščine. Prevajalca sta zagovarjala svoje stališče, da sta prevajala pravovernost in da arhaiziranje besedilu ne bi koristilo, a sta sprejela številne jezikovne popravke skupnosti. Tako na primer Allah pišeta z dvema »l«, kar ustreza stališču Islamske skupnosti, bila pa sta deležna nekaterih kritik slovenistov (razpravo povzema Ditmajer 2014). Standardni zapis imen prerokov v Sloveniji temelji na krščanskem, biblijskem izročilu, zato se pojavlja načelno vprašanje, kako v slovenščini zapisati ta ista imena v islamski različici. Islamska skupnost meni, da v slovenščino ni ustrezno vnašati turško obarvane terminologije iz Bosne, ki je muslimanom v Sloveniji sicer znana, a ne izvira iz arabskega izvirnika. Prav tako pravi, da so bili dosedanji prevoda Korana informativni ali celo komercialni, v najboljšem primeru pol-literarni, ki nikdar ne bodo sprejeti kot obredna besedila, saj uporabljajo muslimanom tuje izrazoslovje in v njih ni arabskega izvirnika (Porić 2018, 192).

5 Pomembni prevajalci

Prevajalcev iz arabskega jezika je izredno malo, približno šest, iz perzijskega pa tako rekoč nimamo vidnejših neposrednih prevajalcev. Oboje priča o tem, da ni dovolj, če imamo dvojezične osebe, temveč da je prevajalce treba ustrezno izobraževati. Poleg spodaj imenovanih lahko omenimo še Nino Svetlič, Talala Hadija, Marino Zorman, Nado Thaler in Samija Al-Dagstanija.

Najobsežnejši opus prevodov iz arabskega v slovenski jezik imata vsekakor zakonca Mohsen Alhady in Margit Podvornik Alhady. Mohsen Alhady je v času Jugoslavije in tesnih stikov z neuvrščenimi prišel v Slovenijo kot študent elektrotehnike, vendar že desetletja deluje kot prevajalec. Tudi njegova soproga prihaja iz naravoslovnih ved, vodi pa ju poslanstvo, da slovenskemu bralstvu približata arabsko književnost, tako s prevodi kot s številnimi znanstvenimi prispevki in spremnimi študijami. Njun opus obsega najrazličnejše žanre, od pravljič, objavljenih v reviji *Ciciban*, knjižnih izdaj posameznih

pripovedk, prvega celotnega prevoda kateregakoli klasičnega arabskega dela v slovenščino, tj. basni *Kalila in Dimna* (Mladinska knjiga 1998) ter pravkar nastajajočega integralnega prevoda *Tisoč in ene noči*, strokovnih študij o starejši arabski liriki ter predstavitev sodobnih pesnic in pesnikov iz celotnega arabskega sveta. Kot omenjeno, sta v slovenščino iz arabščine prevedla tudi Koran.

Barbara Skubic je študirala dramaturgijo na AGRFT ter magistrirala iz sociologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V devetdesetih letih jo je pot zanesla v Egipt, kjer se je naučila arabskega jezika. Deluje kot prevajalka iz arabskega in angleškega jezika ter avtorica besedil. Med drugim se je znanstveno ukvarjala z vprašanjem t. i. aleksandrink. Prevaja predvsem romane, prevedla pa je tudi dve pesniški zbirki (Bayrakdar, Darwish). Med deli, ki jih je prevedla, vsekakor izstopa obsežna *Kairska trilogija* Najiba Mahfouza, za prevod prvega dela katere je leta 2006 prejela nagrado za mladega prevajalca DSKP (sedaj imenovano nagrado Radojke Vrančič). Tudi v intervjujih in na literarnih dogodkih deluje kot medkulturna posrednica, ki dobro pozna izhodiščno kulturo (Inkret 2016).

6 Prevodoslovne obravnave

Prevodoslovnih prispevkov je malo, saj je skupnost književnih prevajalcev iz teh jezikov tako maloštevilčna, znanstvena instanca pa je spričo neobstoja katedre za arabski ali perzijski jezik na katerikoli slovenski univerzi povsem odsotna, tako da objektivna ocena kakovosti prevodov trenutno v Sloveniji niti ni možna. Resna prevodna kritika je redka celo pri jezikih, za katere je na voljo več prevajalcev.

Zanimiv pregled prevodov iz arabskega v slovenski jezik med letoma 1990 in 2010 je leta 2010 pripravila Barbara Skubic. V njem avtorica izpostavi pozitivno recepcijo prevedenih del arabske književnosti ter zanimanje za literarna gostovanja tamkajšnjih avtoric in avtorjev. Predstavi dela s področja beletristike in humanistike, prevode avtoric in avtorjev, ki so arabskega porekla, a pišejo v drugih jezikih, in obžaluje dejstvo, da se je doslej prevajalo le tradicionalne pravljice, ne pa sodobnih del za otroke. Dopolnitev tega seznama bi bila znanstveno relevantna.

Margit Podvornik Alhady je prevode pospremila s številnimi strokovnimi članki o arabski poeziji (1999), prevajanju srednjeveških arabskih besedil (2002), o prevajanju Korana (1994) in Prešerna (2001) itd. Slovenskemu bralcu predstavi ustrezen kulturno-zgodovinski kontekst. V reviji *Hieronymus* je leta 2011 objavila *Kritični pogled na prevajanje klasične arabske poezije v slovenski jezik* (Alhady 2011), ki prevajalki Ibn Arabija v slovenščino, Nedi Thaler, poočita slabo razumevanje (staro)arabskega izvirnega besedila in posredno prevajanje iz angleškega prevoda R. A. Nicholsona. Na tem mestu ne moremo presojati o upravičenosti tovrstnih očitkov, zelo zanimiv pa je uvod članka, ki navaja posredne prevode posameznih arabskih verzov v prevodih Ivana Minattija, Vena Tauferja in Janka Kosa, ki so se v preteklosti pojavljali v slovenskih učbenikih.

Na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete se je z analizo slovenskih prevodov arabske književnosti, konkretno z romani libanonskega, francosko pišočega Amina Maaloufa, podrobno ukvarjala Mojca Schlamberger Brezar, ki je tudi sama prevedla dve njegovi deli: *Taniosova pečina* (Družba Piano in KUD Police Dubove 2010) ter *Leon Afričan* (eBesede). V slovenščino so prevedeni še njegovi romani *Samarkand* (Cankarjeva založba 1999 v prevodu Braneta Mozetiča), *Križarske vojne v očeh* (založba *cf leta 2008 v prevodu Suzane Koncut) in *Izvori* (*cf 2011 v prevodu Suzane Koncut). Amin Maalouf povezuje zgodovinsko dogajanje z orientalskimi miti in legendami. Mojca Schlamberger Brezar (Schlamberger 2018) analizira medkulturni prenos in ugotavlja, da avtor že v francoskem besedilu pojasnjuje kulturološko ozadje posameznih arabskih pojmov, ki jih tudi grafično markira, in s tem olajša delo prevajalca, ki bi bil sicer v zadregi, ali naj razlago doda v prevod oz. v opombo, ki bi motila tekoče branje.

7 Zaključek

Iz arabskega in perzijskega jezika se v slovenščino prevaja razmeroma malo del, vlada pa zanimanje med bralci, saj so izdaje pogosto razprodane in doživljajo ponatise, o interesu pričajo tudi podatki o izposojah v knjižnicah. Slovenci imamo možnost, da spoznamo tudi sodobnejše avtorice in avtorje. Prevajalci so na tekočem s produkcijo v arabskem prostoru, knjige niso tržene niti povečini ne grafično oblikovane v smislu orientalistične dekoracije. Še vedno pa je deloma prisoten klišejski pogled na Bližnji Vzhod in dojemanje sufijske mistike izven konteksta islamske vere ali arabske kulture. Prevajalce vodi občutek medkulturnega poslanstva. Tako na področju književnega prevajanja kot tudi tolmačenja za skupnost v spremenjenih družbenih razmerah multikulturalnosti bi potrebovali študij arabskega in perzijskega jezika na univerzitetni ravni. Samo tako bi lahko tudi v prihodnje zagotovili kakovostne književne prevajalce in nadomestili velike vrzeli v prenosu bogate in pestre arabske ter perzijske književnosti v slovenski prostor ter obratno. Prisotnost večjega števila strokovnjakov bi omogočila resno znanstveno prevodoslovno obravnavo in prevodno kritiko, prizadevanja redkih posameznikov na področju medkulturnih stikov med arabskim in slovenskim prostorom pa so vsekakor neprecenljiva.

8 Seznam sorodnih poglavij v monografiji

Literarnopredvodne izmenjave s francoščino / Zgodovina prevajanja pravljic v slovenščino / Prevajanje Svetega pisma po času reformacije

Bibliografija

- Alhady, Mohsen in Margit P. Alhady. 2022. »Prevodni projekt Tisoč in ena noč.« Dostop 20. 7. 2022. <https://tisoc-in-ena-noc.si/prevod/>.
- Alhady Podvornik, Margit. 1994. »Prevajanje Korana.« V *Prevod – posnetek, reprodukcija, interpretacija. Prevajanje dramatike*, uredili Majda Stanovnik, Aleš Berger in Alenka Stanič, 59–67. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Alhady Podvornik, Margit. 1998. »Prevajanje arabske literature za mladino.« V *Prevajanje otroške in mladinske književnosti*, uredil Vasja Cerar, 54–62. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Alhady Podvornik, Margit. 1999. »Andaluzijska pesniška oblika muvašaha v besedi in glasbi ter njen vpliv na nastanek trubadurske lirike.« V *Prevod uglasbenih besedil, prevod trubadurske lirike*, uredil Tone Smolej, 170–175. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Alhady Podvornik, Margit. 2001. »Začetki prevajanja Prešernove poezije v arabski jezik.« V *Prevajanje Prešerna, prevajanje pravljic*, uredila Martina Ožbot, 179–183. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Alhady Podvornik, Margit. 2002. »Arabska srednjeveška literatura v slovenskih prevodih.« V *Prevajanje srednjeveških in renesančnih besedil*, uredila Martina Ožbot, 302–317. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Alhady Podvornik, Margit. 2011. »Kritični pogled na prevajanje klasične arabske poezije v slovenski jezik.« *Hieronymus*, letnik 5, št. 1–2: 23–52.
- Anželj, Stana. 2008. »Pomenski in slogovni zamiki pri prevajanju Bartolovega Alamuta iz slovenske prek francoščine v nemščino.« *Hieronymus*, letnik 2, št. 1–2: 121–137.
- Corpus Coranicum. 2022. Dostop 16. 7. 2022. <https://corpuscoranicum.de/en>.
- Delin, Barbara. 2005. »Hafisova sufijska poezija.« Diplomsko delo, Univerza v Mariboru.
- Ditmajer, Nina. 2014. Povzetek razprave o zapisu imena Alah/Allah. Dostop 20. 8. 2022. https://www.academia.edu/12400560/Al_prav_se_pi%C5%A1e_Alah_ali_Allah_Is_it_right_to_write_Alah_or_Allah
- Drkić, Munir. 2021. »Prijevodi poezije Hafiza Širazija na zapadnom Balkanu.« *Fluminensia*, letnik 33, št. 2: 537–558.
- Fleming, Katherine Elizabeth. 2009. »Orientalizem, Balkan in balkansko zgodovinsko.« *Časopis za kritiko znanosti*, letnik 37, št. 235–236: 16–28.
- Hafis. 2003. *Zapleši z menoj*. Ljubljana: CDK.
- Inkret, Gregor. 2016. »Intervju s prevajalko Barbaro Skubic.« Intervju z Barbaro Skubic. Dostop 16. 7. 2022. <http://www.airbeletrina.si/clanek/zapovedane-teme-in-zakoreninjene-podobe>.
- JAK. 2022. Slovenska književnost v arabskem jeziku – baza JAK. Dostop 18. 7. 2022. https://www.jakrs.si/mednarodna-dejavnost/baza-prevodov?tx_jakprevodi_pi1%5BsearchJezik%5D=62&cHash=092aedfce387d6ca21905c97090f6f63.
- Kontje, Todd Curtis. 2004. *German Orientalism*. University of Michigan.

- Laibach. 2022. »Alamut.« Dostop 15. 10. 2022. <https://simfoniki.rtvsllo.si/koncerti/laibach-2-lf-2022/>.
- Neuwirth, Angelika, Nicolai Sinai in Michael Marx, ur. 2010. *The Qur'an in Context. Historical and Literary Investigations into the Qur'anic Milieu*. Leiden: Brill.
- Polaschegg, Andrea. 2007. *Der andere Orientalismus*. Berlin, New York: De Gruyter.
- Porič, Nevzet. 2018. »Prevodi Kur'ana v slovenski jezik in njihova percepcija.« V *Stoletje Islamske skupnosti na Slovenskem*, konferenčni zbornik, uredil Nedžad Grabus, 168–191. Ljubljana: Kulturno-izobraževalni zavod Averroes.
- Rozina, Ali. 2017. »The Erasure of Islam from the Poetry of Rumi.« Dostop 17. 7. 2022. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/the-erasure-of-islam-from-the-poetry-of-rumi>.
- Said, Edward W. 1985. »Orientalism Reconsidered.« *Cultural Critique*, št. 1: 89–107.
- Schlamberger Brezar, Mojca. 2018. »Literarno ustvarjanje in prevajanje literature kot dialog med kulturami: primer transkulturnega pisatelja Amina Maaloufa.« V *Transkulturalität im mehrsprachigen Dialog, Transcultural communication in multilingual dialogue*, uredili Vlasta Kučič in Tanja Žigon. Hamburg: Dr. Kovač.
- Stangl, Thomas. 2004. *Der einzige Ort*. Gradec: Droschl Verlag.
- Youtube. 2016. »Zdravljica v arabščini na kulturni proslavi 2016.« Dostop 24. 8. 2022. https://www.youtube.com/watch?v=heri7vcI_Hg.

POVZETEK

Iz arabskega in perzijskega jezika se v slovenščino prevaja razmeroma malo del, a prevodi so kakovostni in med bralci lepo sprejeti. Prevladujejo klasična dela, pravljice, mistična poezija in sodobni romani. Prevajalci svoje delo razumejo kot medkulturno posredovanje, ki je hkrati poslanstvo. To dokazujejo tudi številni strokovni prevod-slovniki članki, v katerih predstavljajo kontekst, literarno tradicijo ter izzive pri prevajanju. V arabski in perzijski jezik se prevaja še mnogo manj, pogosto prek angleškega ali francoskega jezika. Večje število kakovostnih prevodov v obe smeri in znanstveno obravnavo tako prevodov kot samih literarnih ved bi lahko zagotovili le z vzpostavitvijo študija arabskega in perzijskega jezika na kateri od slovenskih univerz.

ABSTRACT

A rather small number of works have been translated into Slovene from Arabic and Persian, but the translations are of high quality and well received by readers. The most commonly translated works are classical works, fairy tales, mystical poetry and contemporary novels. Translators see their work as cross-cultural mediation, as well as a mission, which is also reflected in a number of translation studies articles in which

they present the context, literary tradition and challenges of the translations. Translations into Persian and Arabic are even rarer, and they are frequently done indirectly via English or French. The number of quality translations into and from Arabic and Persian, as well as research on both translations and literary studies, could be increased only with the establishment of Arabic and Persian study programmes at one of the Slovene universities.